

Na Babu a Dědka

Text a foto: Jan Moravec

Po Čechách, Moravě a Slezsku jsou zhruba dvě desítky kopců jménem Baba, Bába. Pravděpodobně však pouze jediná má vedle sebe i svého Dědka. Shodou okolností je to jedna z nejzajímavějších. Leží nedaleko Mladé Boleslavi a od listopadu loňského roku ji zpřístupňuje naučná stezka, vybudovaná v rámci programu NET4GAS Blíž přírodě mladoboleslavskou základní organizací Českého svazu ochránců přírody Klenice.

Baba a Dědek jsou dva vrcholy vzdálené od sebe 250 metrů. Vyšší Baba má nadmořskou výšku 363 metrů, Dědek je o pět metrů nižší. Oba vrcholy jsou erozí vypreparovanými komíny dávné, třetihorní sopky. Ten nesmírně členitý reliéf, místy připomínající až skalní bludiště, však není důsledkem eroze, nýbrž důsledkem lidské činnosti. Komíny byly tvořeny převážně takzvanou brekcií, spečenou směsí úlomků sopečné

hmoty a starších křídových usazenin (slínovců), kterými si sopka prorvala cestu, a žilami olivinického nefelinitu (horniny velmi podobné čediči). Zatímco nefelinit byl pro svoji tvrdost, v kraji Pojizerském ne úplně běžnou, velmi žádaným kamenem, o brekcií nebyl zájem. A proto se snad po staletí (někdy se uvádí, že už od 17. století), zejména však ve století devatenáctém, nefelinit těžil výběrným způsobem. Prostě

▲
Lom pod
vrcholem Dědka

SPOLEČNOST NET4GAS

je spolehlivým a bezpečným provozovatelem přepravní soustavy pro zemní plyn v České republice a rozvíjí odpovědnou politiku ochrany životního prostředí s ohledem na současné a budoucí generace. Od toho se odvíjí nejen její odpovědné podnikání, ale také dlouhodobá strategie firemní filantropie realizovaná v rámci programu NET4GAS Blíž přírodě. Je dlouholetým generálním partnerem Českého svazu ochránců přírody, se kterým se podílí na zpřístupnění přírodně cenných lokalit veřejnosti, a také celostátních přírodovědných soutěží Zlatý list a Ekologická olympiáda, které pořádá Sdružení mladých ochránců přírody ČSOP. Více informací o programu a zpřístupněných lokalitách najdete na www.blizprirode.cz.

z kopců vysekali, kde to šlo, nefelinit a okolní brekcie zůstala na místě. Tím vznikly všechny ty úzké soutěsky, jeskyně i propasti. O některých trhlinách, hlavně o té nejimpozantnější, severozápadně od vrcholu Baby, mající hloubku až 15 metrů a šířku místy jen něco málo přes metr, někteří badatelé soudili, že by mohla být i přirozeného původu. Celý kopec je dost nestabilní, na úbočí je řada sesuvů, a tak se nabízelo, že by se v důsledku toho mohl skalní masiv podél nějaké pukliny rozestoupit. V letech 1975–1982 zde proto proběhlo podrobné měření, které však zaznamenalo jen sezónní výkyvy rozevírání a svírání trhliny způsobené změnami teplot, žádné jiné pohyby. Což lze považovat za poměrně přesvědčivý důkaz, že jde také „pouze“ o kamenolom.

A ještě jedna geologická zajímavost, než půjdeme dál: na mnoha místech tu lze spatřit jakousi přírodní keramiku, zvláštní horninu zvanou porcelanit. Vzniká vypálením jílovců a slínovců kontaktem s rozžhaveným magmatem (nebo podobně třeba na hořících uhelných výsypkách).

Pokud je ovšem řeč o přírodní rezervaci Baba, přesněji řečeno o přírodní rezervaci Vrch Baba u Kosmonos, jak zní její přesný název, pak mluvíme o mnohem větším území, než jen o výše zmíněném dvojvrcholu sopečných komínů. Přírodní rezervace má 250 hektarů a zahrnuje rozsáhlý lesní komplex mezi Horními Stakory, dvorem Mráchov a dálnicí D10, jehož je vlastní Baba jen nejvýchodnějším cípem. Větší část zabírá hřeben Brejlov. Brejlov je také sopečného původu, jde však o takzvanou ložní žílu, která ze sopečného tělesa Baby vyběhla po nějaké puklině v druhohorních usazeninách šikmo k západu. Původně byla celá pod zemí, až mnohem později se

▲ Tzv. xenolit, kus starších usazenin zalitý v sopečné hmotě
▼ Zajímavě strukturované skály na Babě

dostala odnosem okolní horniny na povrch a vytvořila současnou náhorní plošinu, na níž dokonce v minulosti existovala osada s šesti domky; dnes z nich zůstal jako lesní samota jediný. Takto široké pojetí „Baby“ však není výmyslem ochrany přírody; už na starých mapách z 19. stol. je jako Baba označován celý les. Na celou tuto plochu je nutno

▲ Skalní brána pod Dědkem také vznikla těžbou

▼ Dobrodružná stezka na vrchol Dědky

▼ Vyhlídka na Dědkovi

vztahovat v podstatě všechny informace o tom, co „na Babě“ roste a žije. A že toho není málo. Materiály z konce 20. století uvádějí mimo jiné 354 druhů vyšších rostlin, 478 druhů brouků (jedna z nejvýznamnějších lokalit Mladoboleslavska), 50 druhů motýlů, 61 druhů pavouků či 25 druhů ptáků.

Těch ptáků je trochu málo na to, že původně, roku 1950, byla Baba vyhlášena jako ornitologická rezervace. Vyhláška Ministerstva školství, věd a umění tehdy výslovně stanovovala, že „pro ptactvo, hnízdící v dutinách, budou ponechány staré stromy v počtu 1–2 na hektar až do jejich přirozeného zániku“ a že „bude dozíráno, aby ptactvo nebylo hubeno a jeho hnízda ničena“. Jenže uběhlo pár let a všechno bylo jinak. Komise, která roku 1962 prováděla celostátní prověrku chráněných území, došla k závěru, že chránit tak velké území nemá smysl, že jediné, co tu stojí za pozornost, jsou geologické fenomény a navrhla proto přehlásit Babu na „geologický“ chráněný přírodní výtvar o rozloze pouhých 15 hektarů. Tenhle návrh sice nikdy nebyl schválen, jenže podle něj byly následujícího roku vypracovány nové lesní hospodářské osnovy, které na většině rezervace povolily pasečnou těžbu a obnovu prostřednictvím stanovištně i geograficky nepůvodních dřevin. A tak byla rezervace rozparcelována na malé obdélníky, z nichž mnohé dnes tvoří smrky, duby červené, vejmutovky, dokonce i akáty. Z tohoto drastického zásahu se dodnes území plně nevzpamatovalo.

Naučná stezka, byť nese v názvu „přírodní rezervace Vrch Baba“, nepřístupňuje celou rezervaci, ale právě jen dvojvrší Baby a Dědky. Které lze ovšem nejen s ohledem na geologické pozoruhodnosti, ale i na fakt, že právě zde zůstal nejzachovělejší komplex původních

květnatých dubohabřin, jednoznačně považovat za nejatraktivnější část celé rezervace. Okružní trasa dlouhá 2,5 km začíná a končí u školy v Horních Stakorech. Má 7 zastavení, s výjimkou úvodní tabule oboustranných. Na jedné straně je vždy povídání pro dospělé, na druhé pro děti, které stezkou provází skřítek Nefelinek. Stezka, značená klasickým šikmým zeleným pruhem na bílém čtverci, vás nejprve provede starými sady na jižním úbočí Baby, odkud je výhled na sousední Chlum, kde se nachází další z naučných stezek Blíž přírodě (o té jsme si již kdysi na stránkách Naší přírody povídali). Pak už následuje les, zejména zjara rozkvetlý koberci jaterníků, sasanek, dymnivek, později pestrébarevnými kvítky hrachorů jarních a bílými česnáčky. Ty nejcennější rostliny však můžete potkat až v červnu či počátkem července, kdy pod vrcholem Dědka rozkvétají vemeníky dvoulisté a různě po lese lilie zlatohlavé. To už míváme první lomy na Dědku, balvan se sloupcovou odlučností, o něco dál dokonce skalní bránu. Na vrchol se dá pohodlně vystoupit ze sedla mezi Dědkem a Babou (nesnažte se o jiné výstupové cesty, místy jsou i dost nebezpečné). Otvírá se z něj výhled k severovýchodu, na Ještědský hřeben, Český ráj a Krkonoše. Co že to vidíme, napoví pultová infotabule s panoramatickou fotografií. Na vrcholu Baby míváme malý bezlesý ostrůvek stepního charakteru a vzápětí se noříme do jedné ze skalních soutěsek. V její levé stěně jsou asi nejlépe patrné tzv. xenolity – úlomky druho-horních usazenin zalité v třetihorním magmatu. Zanedlouho se vlevo otvírá ústí již zmiňované úzké hluboké spáry, o které se vedl spor, zda jde o lom, nebo přírodní trhlinu. Stezka ji obchází, můžeme ji projít, jen opatrně; kousek nad zemí tam dosud jsou dvě ocelové tyče,

- ▲ *Úzká trhlinka pod Babou je také lomem, i když se spekulovalo o jejím přírodním původu*
- ▼ *Jedno ze zastavení naučné stezky*

na nichž byl tehdy na přelomu 70. a 80. let umístěn dilatometr, a které dnes mohou při troše nepozornosti fungovat jako past. Na konci spáry, kde se opět setkáme s trasou stezky, je odpočívadlo s několika interaktivními prvky pro děti. Zde už začínáme sestupovat. Na rozcestí opustíme modrou turistickou značku, která nás dosud provázela, u rybníčku pod lesem si přečteme poslední informační tabuli, věnovanou obojživelníkům, a zástavbou Horních Stakor s několika pozoruhodnými roubenkami se vrátíme ke škole. ■